

יש בהן חובת מצוה למקום. ונקטו לשון 'חובת מצוה', למדנו שאף שרגילים לקבוע מזווה בפתח הבית לשמירה, אין זו תכלית המצוה, אלא תכליתה לקיים חובת המקום, ולכן יש לקבוע מזווה בכל שער שעוברים דרכו לבית (שיח יצחק).

הני אבולי דמחוזא מאי טעמא לא עבדו להו רבנן מזוזה, שאף שמקום משותף של ישראל וגוי פטור ממזווה, אך כשדרכו ישראל הרי הוא נחשב כמקום של ישראל שיש לנכרים רק רשות לדור בו, והוא חייב במזווה (רעק"א מהדו"ק סו, בדעת רש"י). ויש שכתב, שמקום המשותף לישראל וגוי ויש בו רוב ישראל, אינו נחשב מקום של ישראל, וחובו במזווה הוא רק בגלל שרובו ישראל [אולם אם רובו נכרים, העיר נחשבת עיר של נכרים והיא פטורה ממזווה] (גבורת ארי, בדעת רש"י). ויש שכתבו שמקום שנכרי שותף בו פטור ממזווה אף שרוב השותפים בו מישראל, אבל שערי עיר שחיוכם במזווה הוא רק משום שעוברים דרכם לבתים, הואיל ורוב אנשי העיר הם מישראל, הם נחשבים כשערי בתי ישראל (אור שמח מזוזה ז, בדעת רש"י). ויש אומרים, שכל מקום המשותף לישראל ולגוי חייב במזווה, כי מזווה היא 'חובת הדר' והיא עשויה לשמירה (רשב"א חולין קלו, א). ■ להלכה, בתים חצרות ועיירות שנכרים דרים בהם פטורים ממזווה (רמ"א י"ד רפו, א), ואף אם רובם ישראל (ע"פ ש"ך שם, ו, וראה להלן ד"ה להלכה, שפטור גם משום חשש סכנה). ויש אומרים, שאם אין חשש שהגוי הדר באותו מקום יגנוב המזווה לבזוזה, יש לקבוע בו מזווה בלא ברכה (ברכי יוסף שם, ב, ע"פ הרשב"א).

הנהו חזוק לאקרא דכנבי הוא דעבידי, שלא נעשו כדי לשמש פתח אלא רק לחיזוק תקרה, ולכן אף אם עוברים שם הם פטורים ממזווה (מאירי להלן ע"ב). ■ וכן נפסק להלכה, שעמומים העשויים לחיזוק התקרה פטורים ממזווה (שו"ע י"ד רפו, ג, וראה בשו"ע מהדו' דרשו שם פרטי דינים בזה).

ואקרא דכנבי גופה תבעי מזוזה דהא אית בה דירה לשומר בית האסורין, ואין לומר שאותם שערים לא נועדו לשמש מעבר לאותה דירה, כפי שלא נועדו לשמש מעבר לעיר, שהרי הדירה נמצאת באותו הבנין, ואם כן יש לחייבם במזווה (ע"פ מאירי שם וחזו"א י"ד קסט, ג).

ושל רבים פעמים ביבול, והטעם שהקלו בבדיקת מזווה של רבים, משום שידעו שאם יהיה בדבר טורח רב, יאמר כל אחד שחבירו יעשה זאת ותבטל הבדיקה לגמרי, וסמכו חכמים בענין זה על חזקת המזווה שהיא כשרה, ואין לפרש שהטעם מפני הסכנה, שמתעם זה אין קובעים כלל מזווה (רש"י ושיח יצחק בדעתו). ויש שכתבו, שהטעם מפני שהיתה סכנה בבדיקת המזווה, כפי הנראה מהמעשה המובא בברייתא, ולא היתה סכנה בקביעת המזווה [ומכל מקום יש ללמוד מכך, שאם יש סכנה בקביעת המזווה לא יקבעו כלל] (תוס' ישינים, תוס' רא"ש).

■ להלכה, כל מקום שיש לחשוש לסכנה אם יקבעו בו מזווה, פטור ממזווה, ואף חצרות שרוב ישראלים דרים בהם (ע"פ ב"ח י"ד רפו, א, וש"ך שם, ז), ואף אם הדבר יכול לגרום רק לסכנת ממון או לבזיון המזווה (מזוות ביתך שם, י, ע"פ המאירי). וגם בית של ישראל פטור ממזווה אם יש בכך חשש סכנה (מזוות ביתך שם).

יש שמחייבים בקסות, ודעתם ש'ביתך' אינו דוקא בית המיוחד לך, אלא אף בתי תבן ובקר ועצים ואוצרות נחשבים דירה, כי מצוי שנכנסים לשם (ש"ך י"ד רפו, ב).

חזין משער ניקנור שלפנים ממנו לשכת פרהדרין, שהיתה בצפון או בדרום [כמבואר לקמן (יט, א)], ושער ניקנור שעמד במזרח היה קרוב ללשכה יותר משאר השערים (ראב"ד תמיד כז, א, וראה דבריו שם ס, א). ויש גורסים 'חוץ משער המים', ומפרשים שדרך שער זה שעמד בדרום היו נכנסים ללשכה שעמדה בדרום (הגר"א).

דאי רבי יהודה היא גופה גזירה ואנן ניקום ונגזור גזירה לגזירה, לדעת רבנן שגדר התקנה הוא לתת ללשכה דין בית, יש לחייב מזווה גם בשער ניקנור כדין שער חצר של בית, אבל לדבי יהודה שגדר התקנה היה רק כדי שלא יאמרו שהיא כבית האסורים, אם יש לחייב מזווה בשער ניקנור, זה רק מכח תקנה נוספת, ואין גזירה גזירה לגזירה (ע"פ רבינו אליקים וחי' רבי אריה לייב א, יח).

פולה הדא גזירה היא - גם שער ניקנור חייב במזווה לדעת רבי יהודה משום אותה גזירה, שהרי שער שעוברים דרכו לבית חייב במזווה, ואם יראו שאין בו מזווה יאמרו שהלשכה היא כבית האסורים (רבינו אליקים).

בשעריה, אהך שערי בתים ואחד שערי חצירות. והטעם שמרבים שערי חצרות לחייבם במזווה מ'בשעריה', הוא משום שנכנסים דרכם לבתים (תוס' ישינים בשם הירושלמי יומא א, א). ומטעם זה יש שסוברים שהחצרות עצמן נחשבים כבית, שהרי שימושם לצורך מגורי הבית, וממילא הם חייבים במזווה, ולדעתם נקט הכתוב לשון רבים 'בשעריה' לרבות את החצרות (חי' ר' אריה לייב א, ז, בדעת תוס' הרא"ש במנחות ג, ב). ויש סוברים שאין החצרות נחשבים הם עצמם כבית מטעם שהם כניסה לבית, אלא הם נחשבים מטעם זה רק כשער של הבית ולכן חייבים במזווה, ולדעתם אין בפסוק ריבוי לחצרות, אלא שמלשון 'בשעריה' למדנו שחייב מזווה חל דוקא על שער הבית, והתרבה שגם שערי החצרות נחשבים שער הבית משום שעוברים דרכם לבית [ולפי שלמדנו כאן את גדר שחיוכם מפורש בפסוק] (חי' רבי אריה לייב שם ומסכת מזווה לגר"ח קניבסקי) פרשה סדורא א, כה, בדעת הרמב"ם מזוזה ו, ח ורבינו מנוח), ויש אומרים, שחייב זה הוא מדרבנן, והסמיכו דין זה על לשון הפסוק 'בשעריה' (ריטב"א), ולדבריו 'בשעריה' נצרך לדרשות אחרות [כמבואר במנחות ג, ב] (פרשה סדורא שם). ■ להלכה, יש כמה חילוקי דינים בין שערי חצר, אם חיוכם במזווה כיון שהם שער לבית או כיון שהחצר עצמה דינה כבית [ראה בשו"ע מהדו' דרשו (י"ד סי' רפו אות ג)]. וחצרות שלנו שלא נכנסים דרכם לבית ואינם משמשות לשימושי דירה, נחשבות כגניה, ואינן חייבות במזווה (חזו"א י"ד קסה, ו).

ואחד שערי מדינות ואחד שערי עיירות - חייב זה על שער מדינה המוקפת גדר או הרים ויערות ונכנסים לתוכה רק דרך השער, כחצר (רש"י), אבל שערי עיירות חייבים במזווה גם אם העיירות אינם מוקפות גדר, ואין נכנסים לעיר דוקא דרך שער העיר, והטעם לפי שהשערים סמוכים לבתים ורגילים לעבור דרכם [ולכן הוזכרו מדינות בסמך לחצרות ולא לאחר עיירות] (שיח יצחק בדעת רש"י). ויש שפירשו, ש'מדינות' אלו עיירות המוקפות חומה, ו'עיירות' אלו עיירות שאינם מוקפות חומה [ולפי זה אין סיבה להזכיר עיירות לפני מדינות] (רש"ש). ■ להלכה, שערי עיירות ומדינות חייבים במזווה (שו"ע י"ד רפו, א), ודוקא כשהמדינות מוקפות חומה (ש"ך שם, א).